

ÁRTATLAN DACZ

A Tudománynak háza vagyon:
Ennek örüljek hát ma nagyon?
Kell gyalogolni a lelkem agyon
Nyári melegben, téli fagyon.

Hát hisz a malmot befejezték:
De szegény molnárt kirekeszték;
Kormányos evezzen a gálya után —
Így akará ezt a kapitány.

Nincs ki ne lássa, bár csupa vak,
Hogy kocsis helye kocsin a bak;
Ha leszorítják, hajtja gyalog:
Csakhogy ez aztán lassu dolog.

Ámde ki vallja ebben a kárt?
Nékem ez a kis séta nem árt:
Pezsgeti vérem', tart melegen —
Csak a szekéren baj ne legyen!

Nem palotába — veszsen a fény! —
Nem oda vágytam s gondolok én;
Vontak erővel, kór-nyavalyást,
S dísze nekem Dejaníra-palást.

Egyszerű kunyhó, ott keleten!
Rakja rajongó képzeletem;
Oda sovárogo e fáradt tetem:
Küszködöm, várok, míg tehetem.

Tavaszi fecskék, dal kedvesi!
Jertek el, Isten kőművesi!
Rakjatok ott egy fecskefalat:
Megpihen a költő az alatt.

(1865 dec. 11.)

Arany János 1865-től 1879-ig töltötte be az Akadémia főtitkári pozícióját. 1867-ben költözött be a Palotába, a mai Kézirattár helyén lévő lakrészbe – egy kis kitérő után, melyről így ír:

“Fekete hálátlanság volna el nem ismernem s nyíltan ki nem hirdetnem a m. t. Akadémiától érdemen felül nyert jótéteményeket s többféle kitüntetést; más részről buta kajánság nem örvidenem tudományos előmenetelünk oly ünnepén, mint a nemzet áldozatkészségéből díszesen felépült házának megnyitása volt. A föntebbi humorkás elmejáték csupán amaz egyéni fájdalmas benyomás szüleménye, hogy a határozottan *titkári lakásnak* épült lakrészt az én megválasztásom után idegennek adták bérbe, nekem pusztán lakbér és bérlak közt engedtetvén szégyenítő választás. Azonban ez az állapot nem tartott sokáig: 1867-ben b. Eötvös, akkori elnök, maga szólított fel a tiszti lakás elfoglalására, melynek nagyobb részét, csekély évi bérért, használtam 1870-ig, midőn az igazgató-tanács kegyessége a bért is megszüntette; lemondásom után pedig (1879) az Akadémia a lakást holtig ingyen átengedte. A. J.”

Budapesti Szemle. XLI. kötet 98. szám, 1885.

“A múlt év végén a Magyar Szalon és utána a napi lapok nagy része, gróf Lónyay Menyhért íratgyűjteményéből Arany Jánosnak egy 1867-ben kelt levelét tette közzé, melyben őszintén elpanaszolja, mennyire rosszul esett neki, két évvel azelőtt, mikor az akadémia fölépült, hogy abban az előde, Szalay László, számára készült titkári lakást tőle megvonták.

Az esetre mi is élénken emlékezünk. Mikor Szalay halála után 1865 januárban az akadémia részéről Aranyt a titkárság elvállalására fölszólították, ő természetesen azon föltevésben vállalkozott ez állásra, hogy ugyanazon illetményekkel fogja azt elfoglalhatni, melyek előde részére meg voltak állapítva. Ezek közé tartozott az akkor épen épülőfélben álló palotában a titkári hivatalos szobák mellett s azokkal egyfolytában készített lakás, amit Szalay már magáénak tekintett és ehhez képest egészen a saját igényei szerint osztatott be. Ugyanaz napon azonban, melyen az akadémia Aranyt megválasztotta, az igazgató-tanács azt határozta, hogy a Szalaynak szánt lakást ki kell adni bérbe, a titkárnak pedig vagy egy szerényebb lakást a bérházban, vagy ennek megfelelő szállásbért ajánlani föl. Aranyt ez az eljárás nagyon bántotta; ha szót emelt volna érte, talán lehetett volna is változtatni a dolgon, de ő nem szólt, nem panaszkodott, megmaradt üllei úti lakásán, melyhez az új palota háromszor annyira esett, mint az akadémia előbbi szállása a Trattner-Károlyi házban és sértett önérzetét keble mélyére zárva, vigasztalta magát azon reménynyel, hogy úgy sem sokáig viseli ő az akadémia díszes hivatalát, hanem visszavonul, leköltözik Nagy-Szalontára, leánya szomszédságába, ahol már egy eladó házhelyre alkudozott is és vágyakozó kedvvel rajzolgatta építendő házacskája tervét.

Ily benyomások között írta a föntebbi költeményt, az akadémia palotájának megnyitása napján (1865 december 11.). Szerén ábrándjait azonban a végzet kegyetlenül megsemmisítette. Harmadnap (december 13-dikán) sürgönyt kapott, hogy leánya súlyosan beteg ; sietett hozzá, még életben találta ugyan, de néhány nap múlva karjai között halt meg s az ő elvesztésével a Szalontára költözésterve is végképen meghiusult. [...]

Miután a Lónyayhoz írt levél közzététele által ez az egész dolog már úgyis nyilvánosságra jutott, e költeményt Arany hátrahagyott iratai közül a család, kérésemre, átengedte a Budapesti Szemle számára. Valóban örülök, hogy közzé tehetem, mert a maga nemében Arany kitűnőbb költeményei közé tartozik.

[...]

Elöttem áll a költő búskomoly arczával, eszembe jut, hogy mindjárt megírása után fölolvasta előttem költeményét, megkérve, hogy ne szóljak róla senkinek; eszembe jut, hogy azután tíz év múlva kiadatlan költeményei között lapozgatva, már óvatosan megcízmezve a fönnebb közölt mentegetőző jegyzés kíséretében olvashattam, nehogy félreértsék, ha halála után ki találnák adni. — Szegény barátom! mennyi nemes büszkeség és szerény türelem, mennyi gyöngédség és aggodalom, mennyi érzés és lemondás volt benned s külső nyugalmad mennyi benső forrongást takart. Pihenj csöndesen, ha nem pihenhetél ott keleten fecskefészkedben, pihenj csöndesen itt közel hozzánk sírodban, amely fölött nemcsak barátaid, hanem az egész nemzet kegyelete virraszt.”

Gyulai Pál